

“Hüma Kuşu Yükseklerden Seslenir”

ZEKİ ERGEZEN İLE SÖYLEŞİ

Konuşan & Hazırlayan:
Prof. Dr. Semih Aktekin

ZEKİ ERGEZEN'İN DÜNYASI

Zeki Ergezen'in bir halk adamı, bir bürokrat, bir siyasetçi, nihayetinde bir devlet adamı olarak bilinmesi kuşkusuz onun yapıp ettikleriyle ve gerek birebir insan ilişkilerinde gerek meydanlarda gerekse TBMM kürsüsünden konuştuklarıyla sınırlı ve tanımlıdır. Bu mecralar ise aktüel ülke meselelerini konuştuğu mecralar olduğundan Ergezen'in sadece bu konuya münhasır görüşlerinin serdedildiği yerlerdir. Ergezen, kendisini görevi ve makamı dolayıyla yaşıtmayan, kapısı açık bir insandır, hatta benzer görevlerde bulunanlara göre kapısı tam anlamıyla hiç kapanmamıştır. Bürokraside, milletvekili iken, bakanlık döneminde halkla temasını kesmeyen nadir insanlardan biridir. Gücünü halktan aldığı gibi, bu hâlini bir ödeve, bir sorumluluğa dönüştürmüştür. Ancak, halkla görüşmeleri Ergezen'in sadece halk adamı yönünü anlamamızda yeterli olmaktadır.

Siyasi, ekonomik, kültürel, tarihî, dinî meselelerde, bir halk adamı, bir bürokrat, bir siyasetçi olmanın yanında, düşünen ve kaygılanan bir mimar, bir kitap okuyucusu, bir aydın olan Ergezen'in dünyasını halk da beraber görev yaptığı bürokrat ve siyasiler de tam manasıyla anlamamışlardır. Bunda Ergezen'in kendisini kapalı/saklı tutması gibi bir şey söz konusu olmadığı gibi onunla teması olanlarda da bir dikkatsizlik söz konusu değildir. Söz konusu olan tercihtir: Ergezen, bu tür meseleleri konuşmak yerine daha acil, daha aktüel sorunları çözme odaklı bir mesai harca-

mış ve bu mesai neredeyse onun yirmi dört saatini alır hâle gelmiştir. Bir konudan başka bir konuya geçmesi veya bir yerden başka bir yere geçmesi vatandaşın ve devletin günlük işlerinin konusuyla, yeriyle ve seyriyle ilgilidir.

Halbuki, bunca yoğun yaşamasına rağmen, kendi içinde yaşadığı başka bir dünya ve içselleştirdiği başka hakikatler de vardır. İşte elinizdeki söyleşiler o dünyanın ve o hakikatlerin kayıtlarından oluşmaktadır.

Ergezen, bir ayağı Ankara'da olmak kaydıyla, Bakanlık döneminden sonra ağırlıklı olarak Ahlat'ta yaşamaya başlamış, çocukluğunun Ahlat'ına dönerek bağ bahçe işleriyle uğraşmıştır. Bunu yaparken yine telefonunda cevapsız çağrı bulunmamış, küçük büyük, önemli önemsiz demeden kendisine çözülmesi için getirilen meseleleri çözmek için çaba göstermiştir. Elbette aktif görevde/makamda bulunduğu dönemlerdeki kadar yoğun bir mesaisi olmamış, mesaisini toprakla uğraşarak geçirmiştir. Aralıklı olarak Ankara'da bulunmasına rağmen adresi Ahlat olmuştur.

Elinizdeki kitapta parça parça okuyacağınız söyleşilerin büyük kısmı, hastalandığı 2020 yılının ilk yarısına kadar gerek Ahlat'ta gerek Ankara'da üç yıl boyunca yapılmıştır. Birkaç başlık da hastane odasında tutulan kayıtları/notları içermektedir.

Onun yeğeni olmam, onunla farklı meseleleri farklı dille konuşabilmem, bana sevgisini ayrıca hissettirmesi, bazı konularda sadece bana açıldığını söylemesi, bildiği ve inandığı konulardaki konuşma rahatlığı elinizdeki kitabı özel ve özellikli kılmaktadır. Ergezen'in nasıl bir "dünyası" olduğuna, TBMM tutanakları, mitinglerde ve TBMM kürsü-

sünde yaptığı konuşmalar, bu konuşmaların hazırlıklarına dair tutulan notlar, aile sohbetleri, gençlerle ve akrabalarla periyodik toplantılarda konuştukları, kendisinin yayımlanmak üzere kaleme aldığı yarım kalan metinler, okuma notları, okuduğu kitapların kenarlarına düştüğü notlar, bu ve buna benzer belgeler de ışık tutmaktadır. Söyleşilerdeki bazı bölümler bu kayıt ve notların dökümünden ve tasnifinden ibarettir. Ana omurgayı ise Ergezen'e sorduğum soruların cevapları oluşturmaktadır.

Ergezen'in şahsiyetine ve düşüncelerine bir yakını olarak ilgi duymam tabiidir. Söyleşilerin dilindeki tabiiyet ise onun mizacından olduğu kadar, bunları tek kişiye değil de toplumun tamamına verilecek mesaj olarak görmesinden, bir gün yayınlanacağını arzu ederek konuşmasındandır.

Görüşmeler için özel bir mekân seçilmemiş, o nerede bulunuyorsa, o gün hangi işi yapıyorsa orada konuşulmuştur. Asma dikerken, diktiği cevizi sularken, Ahlat'ı gezerken, çocukluğunun geçtiği, geven söktükleri yerlerde dolaşırken, bahçede yorgunluk çayı veyahut keyif kahvesi içerken, Ankara'daki evinde, kahvede, lokantada, Ahlat'taki evinde gece geç vakit, özetle, değişik zaman ve mekânlarda, onun yanında olan ailenin "çok okumuş" bir küçüğü olarak, sevilmenin verdiği cesaret ve haddi aşma korkusunu aynı anda yaşayarak onunla sohbet edilmiştir.

Sohbette, önemli bir konu konuşurken gelen bir telefon, bir işin o anda başka kişilere telefon edilerek çözülmesi, aklına aktüel bir olay, bir sorun gelmesi ve bu sefer ona odaklanması, bir akrabamızın veya arkadaşımızın çat kapı gelmesi gibi sıkça rastladığımız durumlardan da o kişilerle konuşmanın seyrine göre yeni başlıklar çıktığı olmuştur.

Bu tür durumlarda Ergezen'in, halk adamı kimliğine dönerek benim ilgilerimden/konularımından uzaklaştığı görülmüştür.

Elinizdeki kitaptaki her başlık altında ona ait cümleler, daha uzun, daha etraflı ve farklı konulardaki sohbetlerin bir kısmını oluşturmaktadır. Yayına hazırlanırken ona ait yazılı bakiye bütün olarak gözden geçirilmiş, mükerrer kısımlar çıkarılmış, aynı konunun farklı bağlamda işlendiği konuşmalar ise olduğu gibi kitaba alınmıştır.

Söyleşi metinlerinin sıralanmasında kendi içinde öznel bir tasnif vardır, bu tasnif ağırlıklı olarak kronolojiktir. Bu nedenle, söyleşi metinlerinin tematik olarak düzenlenmesi yoluna gidilmemiştir.

İlk başta Süheyl Ünver'in *Yahya Kemal'in Dünyası* kitabına benzer bir kitap düşünmüştüm, önsözün Zeki Ergezen'in Dünyası ismini taşımasını o düşünceye borçluyum. Yine de her iki kitabın benzer olduğunu düşünüyorum. Allah üçüne de rahmet etsin.

Elinizdeki söyleşi kitabı Zeki Ergezen'in zengin dünyasına tutulan aynalardaki yansımalarından ibarettir. Onun cümleleriyle...

Prof. Dr. Semih Aktekin
Temmuz 2023/Nevşehir

KUBBE DE FÂNÎ SADÂ DA FÂNÎ

TOPRAKLA KONUŞURUM...

Toprakla konuşurum. Toprakla dertleşirim. Toprak bana gülümser, ben toprağa gülümserim. Senden yaratıldım ey toprak, sana karışacağım derim. Geldiğimde, bana nasıl davranacağını sorarım. Bedenime güzel davran, onu üşütmeden, incitmeden çürüt derim. Şimdiye kadar senin yetiştirdiğin nimetlerle beslendim, bir nimet olarak sana geleceğim, sen de beni ye ve şükret derim. Bereket senin adın derim. Nankörlük etmezsin derim. Kibirlenmezsin derim. Sana güvenen, seni ekip biçen kimseyi mahcup etmezsin derim. Bir avuç toprak alır öperim. Avuçlarım da toprakla konuşur. Ürperirim. Alnım sana secde etmeyi seviyor derim toprağa. Toprak, en çok alnının bana değmesini, Allah'a secde etmeni seviyorum diye cevap verir. Dertleşiriz onunla. İnsanlar topraktan geldiklerini unuttuklarında, ölümü, toprak olacaklarını akıllarından çıkardıklarında insanlıktan uzaklaşıyorlar diye dert yanarız. Toprağa Aşık Veysel'in Kara Toprak şiirini okurum. Toprak bana kalbimin bildiği dillerde sadece kalple anlaşılacak şeyler söyler. Ona bir fidan diktiğimde nasıl sevdiğini görürüm. Onu suladığımda nasıl kandığını, yağmur yağdığında nasıl şükrettiğini görürüm. Yağmurdan sonra toprak kokusunu çok severim. Üzerine bağdaş kurar otururum. Üzerim toz toprak olduğunda çırparken utanırım. Seni kirletiyoruz kardeş, seni kimyasallarla, plastikle, zehirli atıkla katlediyoruz derim. Topraktan utanırım bunları söylerken.

SU GİBİ AZİZ OLMAK...

Biz öyle dua ederiz. Su gibi aziz olasın, deriz. Yolculuğa gidenlerin ardından su serpilirdi eskiden, şimdi öyle mi, bilmiyorum. Ne güzel duadır bu ne güzel âdettir. Efendim (s.a.v.), “Rahmet Peygamberi” sıfatıyla anılır, bilirsin. Yağmura “rahmet” dememiz ne kadar manalıdır. Birisi öldüğünde rahmetli oldu, rahmete gitti deriz. Sudan yaratıldığımızı söyler bütün bunlar. Mayamızdaki toprak su olmadan nasıl yoğrulurdu? Fuzuli Hazretleri’nin Su Kasidesi geliyor aklıma. Ne muhteşem Naat-ı Şeriftir o. Allah o büyük şaire de rahmet etsin. Su gibi aziz olsun ömrümüz. Su gibi aziz olsun insanımız. Su gibi aziz olsun milletimiz. Su azizdir çünkü.

GÜL KOKLARKEN SALAVAT GETİRİRİM...

(Kopardığı gülü uzatarak) Al kokla. Ne güzel kokuyor. Milletimiz gülün Efendimizin remzi olduğuna inanır. Ne güzel inançtır bu, ne estetik inançtır. Banarlı (Nihad Sami, h.n.) kısmen yazdı bunu. Türkiye’de çorak yerlerde, gül yetişmeyen yerlerde bile kızlarımıza “güllü” isimler verilir. İnsanımız insiyaki olarak verir bunu. Gül koklarken içimden salavat getirmek gelir, salavat getiririm. Yunus Emre’nin “Çiçek eydür ey derviş gül Muhammed teridir” mısraını hatırlarım. Yunus Emre ne muhteşem şair. Milletimiz boşuna Yunus ilahileri söylemedi. Yunus divanları okumadı.

ANADOLU’YU BİN YILDIR TUTUYORSAK PEYGAMBER SEVGİSİNDENDİR...

Mehmet adı Türkiye’de birinci isim. Muhteşem bir şey bu. Askere alınan her evladımıza Mehmetçik diyoruz. Adını Efendimizden alıyor. Ordumuza Peygamber Ocağı diyo-

ruz. Adı Mehmet olmasın ne Ahmet olsun, Mustafa olsun, Mahmut olsun, gerçi onlar da Mehmet ya, Eyüp olsun, Zeki olsun, Ömer olsun, Galiçya'dan Yemen'e, Çanak-kale'den Sarıkamış'a şehit düşen gazi olan her evladımız Mehmet. Peygamberin adını taşıyor. Adı geçince salavat getiriyoruz. Elimizi kalbimizin üstüne koyuyoruz. Mevlit Osmanlı coğrafyasında var. Kürt kardeşlerimizde de var. Doğumda, ölümden, sünnette, düğünde mevlit okuyorsun, Efendimize salavat getiriyorsun. Medine Müdafaası ayrı mevzu. Biz Peygamberimizi çok sevdiğimiz için bu topraklar bize yar oldu. Onun adını üstün tuttuğumuz için bize yâr oldu. Öyle inanırım.

AYAKLARINI YIKAMAYAN MEDENİ OLAMAZ...

Şimdilerde su tüketim istatistiğini de enerji tüketim istatistiğini de gelişmişlik göstergesi sayıyorlar. Yahu adam ayağını yıkamıyor, nasıl gelişmiş olsun. Ayağı neyse, taharetlenmiyor. İstinca ve istibra etmiyor. Günde beş vakit abdest alan bir kişi zaten medenidir. Sen kendine bak. Müslümanlar kadar suya yakın hangi millet var yeryüzünde? Biliyor musun, 1820'de, Mora düştüğünde, Yunanlılar, Osmanlıyı andırıyor diye çınarları kesiyorlar. Çeşmeleri tahrip ediyorlar. Yunanistan'da çeşme bırakmıyorlar. Batılılar da Yunanistan'ı medeni bizi bedevi görüyor. Akıl alır gibi değil. Her gittiği yere çeşme yapan, sebil yapan, şadırvan yapan bir millet dünyanın en yüce milletidir. Asabiyet değil bu. Hakkı teslim etmek. Kıçını yıkamayanlar bize medeniyet dersi vermeye kalkıyor şimdi.

ÇALIŞARAK DİNLENİRİM...

Herkes bilmez bu metodu. Ben çalışarak dinlenirim. Kırk maddelik yapacağın iş mi var aklında. Birini bitirince yoruldu mu, diğerine başla. Dinlenirsin. İş bitirmenin sevinç de dinlendirir insanı, taze bir başlangıç da. Bir insanın mağduriyetini giderince öyle rahatlarım ki kuş gibi uçacak hâle gelirim. Kollarıma bakarım kanatlarım mı çıkıyor diye. Tabii bunun için önce ne iş yaparsan severek yapacaksın. Sevmeden yaptığın her şey yorar seni. Sevmediğin yemek de yorar. Sevmediğin insan da yorar. Sevmediğin hava da yorar. Seveceksin. İşini sevmeden mutlu olamazsın, huzurlu olmazsın, başarılı olamazsın. İşini sevmeden o işte ustalaşamazsın, uzmanlaşamazsın. İşini sevmeyen insanların yüzüne bak kronik bir mutsuzluk, iflâh olmaz bir sıkıntı vardır. Bir yorgunluk gömleği geçirilmiş gibidir o yüze. İşini seven insanların yüzü ışıltılıdır. Bir göreve getiriyorlarsa seni, önce o görevin sorumluluklarını öğrenecek, işini severek yapacaksın. Salla başı al maaşı olmaz. Haramdır yahu.

HİJYEN TEMİZLİK DEĞİL...

Batı eşyayı kirli olarak görüyor. Temizlik ayrı, hijyen ayrı. Şimdi bu çamaşır suları, deterjanlar filan var ya, tamamı kimyasal. Elini yıkasan elini temizlemiyor. “Hijyen sağlamış” oluyorsun. Bunlar döküldüğü, bulaştığı yerdeki yararlı bakterileri de öldürüyor. Mikropları öldürüyor, faydalı canlıları da öldürüyor. Katliam yapıyorsun, adına hijyen diyorsun. Hijyen temizlik filan değil. Bir gün gelecek, bu kimyasalları kullanmak insanlık suçu olacak. Çevreye zarar veriyor. Bedene zarar veriyor.

TAŞLARIN DA KALBİ VAR...

Sen dua et, kalbin taş kesilmesin. Taşa bühtan etmemek lazım. Onun da kalbi var. Taş olsun, toprak olsun, ağaç olsun, hatırını kırmamak lazım. Eşyayı incitmemek lazım. Allah yaratmış, vardır bir hikmeti. O senden temiz. O senden masum. O senden alçak gönüllü. Eşref-i mahlûkat benim diye hava kesme. Eşref-i mahlûkat sensin ama esfel-i safilin de sensin. O sadece mahlûkat. Onun düşeceği çıkacağı bir yer yok. Fıtratı neyse öyle devam ediyor. Maazallah sen öyle bir düşersin ki taşlar bile hâline acır. Cehennemde sen yanacaksın, o sert bulduğun, kalpsiz gördüğün taş yanmayacak.

DİLSİZ Mİ SANIYORSUN...

Nasıl bir köpek, bir kedi bakışından sevdiğini anlarsa otlar da çiçekler de ağaçlar da anlar. Gözünden anlar. Kalbini okur senin. Dikkat et, balkonda diğerlerinden daha çok sevdiğin çiçek daha gümrah açar. Sevgine karşılık verir. Ağaçlar da öyle. Sevgiyle diktiğin bir ağaçla, aman büyüsün de meyvesinden istifade ederiz diye diktiğin ağaç senin niyetini okur. Sen dilsiz sanırsın. Onların dili var. Sana karşılık verir. Sen anlamazsın o ayrı. Hani Yunus Emre, sarı çiçekle konuşuyor ya, şiir olarak bakma buna. Yunus Emre olmak kolay mı? Sarı çiçeğin dilini konuşuyor mübarek. Bu başka bir âlemdir vesselam. Sözle anlatılmaz.

ALLAH'IN AYETLERİ SONSUZ...

Kuran'ın ayetleri yanında bir de tabiattaki ayetler var. Bu şeftali ağacı da Allah'ın ayeti, bu uçan kelebek de. Bu arı da... Bu kuşlar da. Allah da kitabında tabiattan pek çok misal veriyor. Gördüğün her şey ayet. İnsan da ayet. Akıl sahipleri için hepsinde nice ibretler var. Allah'ın nimeti de ayeti de sonsuz. Hayran kalmaktan, hayret etmekten, iman etmekten, şükretmekten başımızı kaldırmasak yeridir.

KİRLENMENİN BOYUTLARI...

Manevi olarak kirlendikçe tabiatı da kirletirsin. Allah korkusu olsa, vicdan azabı duysa toprağı, akarsuları, denizleri, havayı kirletir mi insan? Kirletiyor. Kuşlar nefes alamaz hâle geliyor. Ölü balıklar kıyıya vuruyor. Denizlerin dibi bataklık hâline geldi. Daha çekeceğı var insanlığın. Zehirlediğın her kuş, her balık, her böcek senin hayatından alıyor insan olarak. Batı Medeniyeti, Sanayi Devrimi sonrası tabiatı acımazsızca katletti. Kirletti. Katletmeyi ve kirletmeyi dünyanın geri kalan bölgelerine de ihraç etti. Şimdi de çevrecilik diye, ekoloji diye ciyaklamaya başladı. İslam zaten çevreciydi. Ağaç dikmenin sevap olduğı, zaruri hâller dışında bir canlı öldürmenin günah olduğı dinimiz insanın çevreyle uyumlu yaşamasını ister. Muharref Hristiyanlık dünyayı kirli görüyor. Kirli dünya değil, kirli olan onun kafasının içi. Batı Medeniyeti bundan yola çıkarak tabiata hükmetmek arzusu taşıyor. Tabiata hükmetmeye kalkarsan tabiat senden öyle bir oç alır ki zorla çevreci olmak zorunda kalırsın. İnsanın fitratı tabiatın fitratından farklı değil. Sen tabiatı kirletmiş olmakla kendi fitratını kirletiyorsun. İnsan olmaktan çıkıyorsun.

SAVRULMA FARKI...

Osmanlı'nın dağılma sürecinde Batıcı aydınlarımızın derdi devleti kurtarmaktı. Türkçü aydınlarımızın derdi devleti kurtarmaktı. İslamcı aydınlarımızın derdi devleti kurtarmaktı. Farklı ideolojilerde farklı görüşlerde olsalar da samimiydiler. Bir çıkış arıyorlardı. Vatan nasıl kurtulur, devlet nasıl ayakta kalır, nasıl toparlanırsınız diye düşünüyorlardı. Her biri donanımlı adamlardı. Birkaç lisan biliyorlardı. En kötüsü Farsça, Arapça ve Fransızca biliyordu. Dünyada olup biteni, siyasi olayları, iktisadi olayları takip ediyorlardı. Yeni akımlardan, yeni görüşlerden haber sahibiydiler. Her biri kendi görüşünün temelini sağlam atıyordu. Çoğu başka devletlerin adamı değildi. Ajanı değildi. En zayıfının ufku imparatorluk genişliğindeydi. Cumhuriyet döneminde aydınların ufku küçüldü. Devletten ve vatandan önce kendi ideolojilerini merkeze aldılar. Milleti hiç hesaba katmadılar. İstisnaları tenzih ederim. İrtifa kaybı günümüzde çok daha fazla. Batıcı aydınlar Batı'nın nüfuz ajanı gibi çalışıyor şimdi. İslamcı aydınların pek çoğunu Namık Kemal cebinden çıkarır. Türkçü aydınlar Ziya Gökalp Bey'in bile gerisinde. Osmanlı'nın sön döneminde savrulma vardı, bu savrulma bir çıkış yolu arayışındandı. Şimdiki savrulma omurgasız, yönsüz bir savrulma.

KUŞ EVLERİ...

Ev yıkanın evi yıkılır. Ocak batıranın ocağı batar. Biz kuşlara ev yapan bir milletiz. Yuva bozmayan, yuva kuran, yuva yapan bir milletiz. Şehirlerde kuşlara kuş evi yapmışız. Şehir kuşları için yapmışız. İnanılmaz güzel bir şey. Merhametin, şefkatin, hamiyetin sembolü bunlar. Şehri sadece insanlar için düşünmemişiz. Kuşlar için de düşünmüşüz. Osmanlı coğrafyasının pek çok yerinde var. Hanların, ha-

mamların, camilerin, kervansarayların, çarşıların, kamuya ait binaların duvarına, yüksekçe yere yapmışız. Hem yırtıcı kuşlardan koruyor bu yuvalar şehir kuşlarını hem kedi köpekten koruyor. Bazıları o binaların minyatürleri gibi. İslam Dünyası'nda sadece Osmanlı coğrafyasında var. En çok da İstanbul'da var. Japonlar da kuş evi yapıyor ama onlarınki farklı. Bu kategoride değil. Kuş evleri bizim mimari geleneğimizin en incelikli işlerinden biri. Örneğin Barışta, mimari açıdan yazdı bu yapıları, kitabı da önemli. Ressam Malik Aksel yazdı. Mehmet Aycı yazdı. Mimar Cengiz Bektaş da yazdı ama sathi olarak değinmiş meseleye. Eskiden İstanbul'a gelen seyyahlar bizim kedilerle, köpeklerle, güvercinlerle olan münasebetlerimizi yadırgıyorlar. Şaşıyorlar bizim bu şehir hayvanlarını sevmemize. Onlarla yaşamamızı tuhaf buluyorlar. Şaşıyorlar çünkü onlarda böyle bir incelik yok. Böyle bir hassasiyet yok. Şimdi açığı kapatmak adına hayvan haklarını savunuyorlar. Savunuyorlar. Hatta insan haklarından çok savunuyorlar hayvan haklarını. Kuş evlerini yeni yapılarda yeniden ihya etmeliyiz. Bu mimari mirasa sahip çıkmamız lazım.

İKİ TÜR AYDIN...

Türkiye'yi ayrı tutuyorum. Türkiye Allah'a şükür sömürge olmadı. Sömürge sanan yahut sömürge olmasında çıkarı olan yerli aydınlarımız olmakla birlikte Türkiye Avrupa'nın fiilî olarak sömürgeleştirdiği bir ülke olmadı. Buna milletimiz müsaade etmedi. Geçmişinde sömürgecilik bulunan ülkelerde iki tuhaf aydın tipi türedi. Birisi çok keskin, birbirine benzeyen, Marksist veya İslamcı olsun fark etmez, yüksek perdeden itiraz eden aydınlar. Bunların da sorunları var. Sömürgecilik karşıtı olmakla maruflar. Ancak sadece karşıtlar ve kurucu aydın olma özelliğine sahip değiller. Bir

grup ise “Ne iyi oldu da sömürüldük, yoksa Batı’yı nasıl tanırdık?” diyen aydınlar. Bunlar da kurucu olamazlar. Her iki profilin de kitapları epeyce çevrildi Türkçeye. İkisi de sorunlu. İkisi de kurucu özelliğe sahip değil. İlk grup bazı Müslümanları daha müteyakkız tutuyor, ancak o kadar.

DEVLET

Bizim geleneğimizde de inancımızda da devlet millet için vardır. Batı’da olduğu gibi değil bizde devlet anlayışı. “Allah devlete millete zeval vermesin” diye dua ediyoruz. Devleti millettten, milleti devletten ayırmıyoruz. Devlet milleti yaşatma idealinin cisimleşmiş hâlidir. Bizim canımızdan, malımızdan, hak ve hürriyetimizden, becamızdan devlet mesuldür. Biz de devletin bekasından mesulüz. Devlet devletliğini bilmeli millet de milletliğini bilmeli. “Ya devlet başa ya kuzgun leşe” diye boşuna demiyoruz. Devleti baba olarak görüyoruz. Kemal Tahir’in haklı olarak işaret ettiği gibi ana olarak görüyoruz. Evlat için anasında babasında ne olur? Ana baba evladına nasıl davranması gerekirse devlet de milletine öyle davranmak mecburiyetindedir. Devlet himaye edecektir. Devlet koruyacaktır. Devlet kollayacaktır. Devlet kamu düzeni sağlayacaktır. Devlet halkın ihtiyaçlarını giderecektir. Devlet milletini âbâd etmekle mükelleftir. Ceberut devlet, devlet hüviyetini kaybetmiş demektir. Devlet halkına inancından, geleneğinden dolayı zulmedemez. Halkını mağdur edemez. Halkını geri bırakamaz. Bırakmamalıdır. Maalesef devletin vakıflarının aşındırıldığı zamanları yaşadık. Sabahattin Ali’nin hikâyelerini okuyun, devletin zulmünün ne kadar keskin olduğunu görürsünüz. Sonra Sabahattin Ali’yi de öldürdüler tabii. Bu devlet, bazı dönemlerde devlet olmaktan çıktı, ejderhaya dönüştü. Kendi çocuklarını yedi. Kendi çocuklarını yemeyi alışkanlık hâline getirdi. Devlet